

POCZĄTKI „SOLIDARNOŚCI” W ŻYWCU

Od kilku miesięcy jedno z żywieckich rond nosi oficjalnie nazwę „NSZZ Solidarność”. W sobotę 31 sierpnia w tym miejscu zostanie uroczystie odsłonięty obelisk Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność”. To pierwsze tego typu upamiętnienie naszego związku na terenie Żywca. Jest to też okazja, by choć pokrótce przypomnieć historię „Solidarności” na Ziemi Żywieckiej, zwłaszcza jej początkowy okres.

Podczas pamiętnego sierpnia 1980 roku solidarnościowe strajki z Wybrzeżem podjęli m.in. kierowcy z Miejskiego Przedsiębiorstwa Komunikacyjnego i Państwowej Komunikacji Samochodowej w Żywcu, a także pracownicy żywieckiego oddziału Transbudu. Zaczęły się one 28 sierpnia i zakończyły następnego dnia, 4 września, a więc już po podpisaniu Porozumień Sierpniowych, doszło do strajku w Fabryce Wtryskarek Ponar,

(Fabryka Sprzętu Medycznego Famed Żywiec), Małgorzata Szymońska (Żywieckie Zakłady Papiernicze w Żywcu), Andrzej Wiczorek (WPK Oddział Żywiec), Leszek Wiwatowski (Fabryka Śrub Żywiec Sporysz), Stanisław Zacharias (Ośrodek Badawczo-Rozwojowy Ponar Żywiec). Przewodniczącym Prezydium MKZ wybrany został Jerzy Hilbrycht, a jego zastępcami Andrzej Wiczorek i Stanisław Zacharias. Funkcję sekre-

Później nadeszły wybory regionalne. W podbeskidzkim Zarządzie Regionu żywiecka Delegatura miała zagwarantowane 6 mandatów (najwięcej poza Bielskiem). W wyniku wyborów w składzie ZR Ziemi Żywiecką reprezentowali: Kazimierz Firlejczyk (FW Ponar), Jerzy Hilbrycht (FW Ponar), Henryk Panek (FSS Famed), Stanisław Sporek (Liceum Ogólnokształcące), Andrzej Wiczorek (MPK) i Stanisław Zacharias (OBR Ponar). Z kolei do Regionalnej Komisji Rewizyjnej wybrany został Adam Wyrwa (Żywieckie Zakłady Papiernicze). W wyniku wyborów przedstawiciele Żywiecczyzny znaleźli się także wśród delegatów na I Krajowy Zjazd NSZZ „Solidarność” w Gdańsku. Byli to: Kazimierz Firlejczyk, Jerzy Hilbrycht i Stanisław Sporek. Dodajmy przy tym, że na zjeździe w Gdańsku Jerzy Hilbrycht wybrany został w skład Komisji Krajowej NSZZ „Solidarność”, a wcześniej został członkiem Prezydium podbeskidzkiej „S”.

Warto też przypomnieć o działalności rzemieślniczej „Solidarności”, konsolidującej się praktycznie dopiero w 1981 roku i działającej niezależnie od NSZZ „Solidarność”. 30 września 1981 r. powołany został Tymczasowy Zarząd Komitetu Założycielskiego NSZZ „Solidarność” Indywidualnego Rzemiosła Ziemi Żywieckiej. Na jego czele stanął Józef Smolicki, jego zastępcą został Kazimierz Noga, a sekretarzem Mieczysław Pawelek. Józef Smolicki został też wybrany na przewodniczącego regionalnych struktur rzemieślniczej „Solidarności” (stało się to 21 listopada 1981 r.). Nieco później – 5 grudnia 1981 r. – na krajowym zjeździe rzemieślniczej „S” w Krakowie został on wybrany przewodniczącym Prezydium Krajowej Komisji Koordynacyjnej NSZZ „Solidarność” Indywidualnego Rzemiosła. Omawiając działalność „Solidarności” na Żywiecczyźnie, nie sposób pominąć wydarzeń, jakie miały miejsce jesienią 1981 r. w żywieckim Ponarze, a szybko stały się głośnie w całym kraju. Była to bezprecedensowa w skali całej Polski próba usunięcia z terenu fabryki zakładowej organizacji PZPR. Wcześniej nikt się na to nie odważył... A było to tak: 25 listopada 1981 r. Rada Robotnicza Ponaru podjęła uchwałę, w której zażądała usunięcia Komitetu Zakładowego PZPR z terenu przedsiębiorstwa, zaprzestania konsultowania spraw fabryki z komórką partii, a także zaprzestania finansowania z kasy zakładu działalności

zakładowej komórki PZPR. Postulaty samorządu Ponaru nie miały precedensu w skali całego kraju. Były one powtórzeniem żądań, podniesionych 14 listopada 1981 r. w uchwale „Solidarności” tego zakładu. Uchwała Rady była poprzedzona referendum, zorganizowanym 23 listopada. Wzięło w nim udział 1119 pracowników Ponaru (77,7 proc. załogi), z których 970 poparło żądanie usunięcia komórki PZPR z terenu fabryki.

Zgodnie z uchwałą Rady Robotniczej zakładowa organizacja PZPR miała opuścić pomieszczenia biurowe w Ponarze do 8 grudnia. Tego dnia Komitet Zakładowy PZPR powiadomił Radę, że uznaje jej działania za bezprawne. W odpowiedzi RR zobowiązała dyrekcję Ponaru do „wyegzekwowania opuszczenia zajmowanych pomieszczeń przez KZ PZPR w terminie do dnia 31.12.1981 r.”. 10 grudnia przedstawiciele 204 komisji zakładowych „Solidarności” regionu Podbeskidzie przyjęły uchwałę popierającą działania pracowników Ponaru, zawierającą też apel „o podjęcie podobnych działań w innych zakładach pracy”.

Władze wykorzystały decyzje KZ i samorządu Ponaru jako dowód na antysocjalistyczną działalność „S”. W odpowiedzi na m.in. referendum w Ponarze Sekretariat KC PZPR wydał 24 XI 1981 r. oświadczenie, w którym potępił „niedopuszczalne (...) próby rugowania komitetów partyjnych z zakładów pracy”, a działania „S” określił jako „awanturnictwo polityczne”. Z kolei premier Wojciech Jaruzelski na początku XII 1981 r. podpisał pismo okólne ws. ochrony działalności PZPR w zakładach pracy.

Wszystko, co opisane zostało powyżej, to były jedynie zewnętrzne przejawy aktywności NSZZ „Solidarność” Ziemi Żywieckiej. Obok tego (a właściwie przede wszystkim) toczyła się zwykła, żmudna codzienna praca związkowa. W poszczególnych zakładach pracy trzeba było zadbać o sprawy socjalne załogi, o bezpieczeństwo pracy, o godne zarobki, o zaopatrzenie sklepów...

Wszystko to przerwane zostało 13 grudnia 1981 roku, gdy komunistyczne władze postanowiły siłą zakończyć ten wolnościowy karnawał „Solidarności”. Zaczęła się ciemna noc stanu wojennego. Również wówczas wiele się działo na Ziemi Żywieckiej – ale to już historia na całkiem inną opowieść...

ARTUR KASPRZYKOWSKI

Spotkanie działaczy żywieckiej „Solidarności” z mieszkańcami miasta w 1981 roku – przemawia Jerzy Hilbrycht.

gdzie komitet strajkowy natychmiast przekształcił się w Komitet Założycielski Niezależnych Samorządnych Wolnych Związków Zawodowych. Jego trzon stanowili Jerzy Hilbrycht, Stanisław Zacharias, Antoni Kruczyński, Wiesław Micherda i Józef Gołuch. W ten sposób Ponar stał się nieformalną centralą rodzącej się „Solidarności” na Żywiecczyźnie. Do tak zwanych niepokoїв i przestojów w pracy doszło też w Fabryce Śrub (10-11 września), Państwowym Ośrodku Maszyn w Okrajniku (12-14 września), Spółdzielni Kótek Rolniczych w Wieprzu (16 września) i Żywieckich Zakładach Papierniczych (17 września). Wszędzie tam (i nie tylko tam) obok postulatów płacowych i socjalnych pojawiały się żądania możliwości utworzenia niezależnych od dyrekcji związków zakładowych.

Równolegle trwały prace organizacyjne przy tworzeniu nowych związków zawodowych. W każdym zakładzie spontanicznie, oddolnie powstawały komitety założycielskie, które przyjmowały deklaracje członkowskie. Pracownicy masowo zgłaszali akces do wolnych związków – był to najbardziej widoczny znak, że załogi zakładów pracy chcą mieć swą autentyczną reprezentację, walczącą o ich prawa.

9 października 1980 r. odbyło się pierwsze organizacyjne zebranie żywieckiej „Solidarności”, na którym oficjalnie utworzony został Międzyzakładowy Komitet Założycielski NSZZ „Solidarność”. Warto upamiętnić nazwiska osób, które weszły w skład MKZ. Byli to (w porządku alfabetycznym): Józef Barcik (Garbarnia Żywiec), Lucjan Biłyk (Zakład Opieki Zdrowotnej Żywiec), Mieczysław Chamik (Wojewódzkie Biuro Geodezji Oddział Żywiec), Elżbieta Haręślak (PKO Żywiec), Jerzy Hilbrycht (Fabryka Wtryskarek Ponar Żywiec), Lucyna Kliš (Żywieckie Zakłady Futrzarskie), Krystyna Krynicka (Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej i Miejskiej w Żywcu), Jan Luber (Spółdzielnia Pracy i Rękodziela Piłsko), Danuta Miodońska (Sanepid Żywiec), Waldemar Rakoczy (Przedsiębiorstwo Budownictwa Wodno-Inżynierskiego), Piotr Sapeta (PKS Żywiec), Jacek Sewera (Spółdzielnia Transportu Wiejskiego), Błażej Skórzak

tarza powierzono Lucjanowi Biłykowi. Siedziba żywieckiego MKZ mieściła się w budynku przy pl. Zjednoczenia 18 (dziś Rynek 18). Sekretariat MKZ prowadziła M. Sanetra, a księgowością zajmował się Józef Kowalczyk.

Równolegle z pracami organizacyjnymi na Żywiecczyźnie nawiązywane były też kontakty z innymi miastami. Przedstawiciele Żywca (a ściślej mówiąc związkowcy z Ponaru) uczestniczyli w dwóch pierwszych spotkaniach organizacyjnych wolnych związków zawodowych, które odbyły się we wrześniu 1980 roku w Gdańsku. Reprezentanci Żywiecczyzny uczestniczyli także w pierwszym zebraniu organizacyjnym wolnych związków w Bielsku-Białej, które odbyło się 11 września w siedzibie Stowarzyszenia PAX. Już we wrześniu w skład prezydium podbeskidzkiego MKZ wszedł Jerzy Hilbrycht.

W 1981 r. żywieckie struktury „Solidarności” należały do największych i najbardziej aktywnych w regionie Podbeskidzie. Trzeba też podkreślić zgodne działanie związkowców z Żywiecczyzny z Międzyzakładowym Komitetem Założycielskim „Solidarności” w Bielsku-Białej. Miejscowe komisje zakładowe powszechnie poparły podbeskidzki strajk generalny w styczniu i lutym 1981 roku (co nie było regułą w innych częściach ówczesnego województwa bielskiego, na przykład w Oświęcimiu, Wadowicach czy Cieszynie). Strajkowa centrala dla strajkujących zakładów z Żywiecczyzny mieściła się w Ponarze. Tam przedrukowywane były i kolportowane dalej wszystkie komunikaty strajkowe, nadsyłane z Bielska-Białej. Warto dodać, że w składzie Prezydium Międzyzakładowego Komitetu Strajkowego, którego siedzibą była bielska Bewelana, znalazł się Andrzej Wiczorek z żywieckiego MPK. Został on także jednym z sygnatariuszy porozumienia, zawartego 6 lutego 1981 r.

Na początku maja żywiecki MKZ przekształcił się w Delegaturę NSZZ „Solidarność” Region Podbeskidzie w Żywcu. Przewodniczącym pozostał Jerzy Hilbrycht, a na jego zastępców wybrano Józefa Gibasa (Fabryka Śrub) i ponownie Stanisława Zachariasia z OBR Ponar.

W 1981 roku żywiecka Delegatura NSZZ „Solidarność” skupiała 75 komisji zakładowych. Według ocalałych sprawozdań związkowych z tamtego czasu, największe organizacje zakładowe „Solidarności” działały w (w nawiasach podajemy całkowitą liczbę zatrudnionych):

- **Fabryce Śrub Żywiec-Sporysz** (przewodniczący Józef Gibas) – 2001 członków (2033);
- **Żywieckich Zakładach Papierniczych** (przew. Andrzej Obrocki) – 1994 członków (2190);
- **Odlewni Żeliwa Węgierska Górka** (przew. Henryk Barabasz) – 1900 członków (2110);
- **Fabryce Wtryskarek „Ponar” Żywiec** (przew. Antoni Kruczyński) – 1449 członków (1538);
- **Fabryce Sprzętu Szpitalnego „Famed” Żywiec** (przew. Błażej Skórzak) – 850 członków (872);
- **Żywieckich Zakładach Futrzarskich** (przew. Zdzisław Królik) – 828 członków (863);
- **Oddziale Towarowo-Osobowym PKS Żywiec** (przew. Józef Kowalczyk) – 773 członków (823);
- **Spółdzielni Pracy i Rękodziela „Piłsko”** (przew. Andrzej Hankus) – 705 członków (707);
- **Zakładach Piwowarskich Żywiec** (przew. Bronisław Setla) – 572 członków (731).

Z pewnością do tej listy dopisać trzeba Sekcję Nauczycielską NSZZ „Solidarność” na Żywiecczyźnie, kierowaną przez Michała Caputę z żywieckiego Liceum Ogólnokształcącego. Jego zastępcą był Antoni Szlagor, sekretarzem Elżbieta Bąk, a skarbnikiem Barbara Bułaczyńska.